

MURA IN RIBE

Boris Bezjak

07/2015

Muzej norosti, Trate

Trate 7, 2213 Zgornja Velka, Slovenija

<https://sl-si.facebook.com/norostnameji>

www.muzejnorosti.eu

e-mail info@muzejnorosti.eu

Živalsko raznovrstnost naših krajev omogoča širok akvatorij, donavskega porečja, ta obsega v občini Šentilj vse vodotoke, ki se izlivajo v reko Muro. Mura je od Ceršaka do izliva v Dravo in nadalje Donavo prosta vseh ovir vse do Črnega morja. Ta odprtost rečnega sistema nudi ribam in drugim živalim možne umike ob onesnaženjih in poplavih, nudi jim seveda tudi drstne migracije od katerih je njihovo preživetje odvisno.

Tako lahko spoznamo zakaj se je v Muri, kljub obsežnim onesnaženjem, ki so se dogajala v preteklosti, ohranila tako vrstno številčna ribja populacija. Raznolikost domorodnih vrst rib v notranji in mejni Muri je, kljub degradaciji habitata, še vedno zelo velika, saj živi v njej več kot polovica vseh v Sloveniji živečih sladkovodnih domorodnih vrst – v Sloveniji jih je vsega skupaj 73. Od tega Muro naseljuje 64 vrst rib, tri vrste rakov in piškur. Med tem ko sem prej omenil pomembnost migracijskih poti, je potrebno omeniti še druge dejavnike, ki to pestrost življa zagotavljajo:

- Vsebnost kisika, kar zagotavlja hiter in razgiban tok
- Pestrost rečnega dna, peščeno, kamnito, prodnato
- Mrtvice, ki so pomembne za drst
- Prosta plovna pot, ki onesnaženja odplakne

Pomembno je povedati, da Mura ni bila vedno po vrstah rib mešana reka, ob koncu 19. stoletja je bila salmonidna reka kar pomeni, da so jo naseljevale predvsem postrvi, lipani in sulci. S prihodom industrializacije in izvedbo obloge brežin, so se v reki vzpostavili novi pogoji in salmonidne vrste so bile izpodrinjene od ciprinidnih vrst. Sedaj ko je stanje reke ugodno, jo naseljujejo vse vrste, kar je izredno redko. Tak sistem se giblje vedno na meji in ga poruši že najmanjša sprememba. **Indikatorske vrste** za Muro so določili na osnovi njihovih ekoloških potreb in zahtev. **Teh vrst je v Muri 15.** Vse so zelo občutljive na fizikalne in kemične spremembe v vodnem okolju, 8 vrst pa je migratornih, med njimi podust, ki se seli tudi več kot 100 km gor in dolvodno na drst in na pasišča.

Se prvi za lažje razumevanje indikatorske vrste so vrste, ki definirajo reko Muro in so njej edine npr. Velika Senčica (Umbra krameri), predstavljajo edino zastopanost v naši državi, ko izginejo iz Mure teh vrst na ozemlju Slovenije ni več.

Pregled zgodovinskih dejstev

Muro so večkrat doleteli sistematični gradbeni posegi. Z regulacijo struge v ravni črti in bočno oblogo iz kamna ter betona je reka postala kanal. V zgornjem toku, v Avstriji, so jo pregradili 28-krat, v mejnem delu dvakrat, vendar je oba jezova podrla, prvega leta 1976 (Ceršak), drugega 1999 (Brod). Regulacije, prekinitve kontinuuma in odplake so povzročile zmanjšanje staleža rib za 20 odstotkov. V mejnem delu reke Mure je leta 1953 in še leta 1956 zaradi povzročenih onesnaženj poginila vsa populacija rib in drugih vodnih organizmov. Pri tem je šlo prav za čiščenja akumulacijskih bazenov gorvodnih hidrocentral, ob tem pa se zaradi velike količine drobnega sedimenta enormno poveča gostota vode – mulja, ki preprečuje skržno izmenjavo kisika pri ribah, sledi nemuden pogin. Po teh poginih, ni bilo odškodninskega porabljanja, sredstva so bila izplačana vendar nikoli niso prišla do Mure. Takšne koristi je reka do sedaj imela od elektrarn. Reka je bila mrtva.

Po izgradnji HE in po stabilizaciji pogojev v novem ekosistemu pa se bo, predvidoma v 7-10 letih, bistveno spremenila ihtiofavna sedajšnjega rečnega ekosistema. Rečne vrste bodo izginile, drastično bo upadel ribolov dominantnih vrst podusti, klena, mrene, ogrica in drugih vrst rib hitro tekočih voda, povečal pa se bo ulov ribjih vrst počasi tekočih voda. V primeru gradnje HE se bo seveda popolnoma spremenila vrstna sestava ihtiofavne, **upadlo bo število domorodnih lovnih vrst in povečalo število tujerodnih** kot so amur, sončni ostriž, somiči, in druge tujerodne agresivne vrste. Ob spremembi rečnega ekosistema v sistem počasi tekoče ali stoječe vode pričakujemo povečanje populacij ribojedih ptičev npr. kormorana, ki bo imel v novih pogojih idealne možnosti za »ribolov« (Dr. Meta Povž).

Tukaj je potrebno dodati, da tudi v primeru izgradnje ribjih stez, ki se jih smatra za alternative pri omejevanju negativnih posledic zajezev in s tem preprečitve migracijskih poti, le te niso učinkovite, kar je bilo dokazano na mnogih primerih, saj ribe nagonsko sledijo glavnemu toku in tako se njihova migracija konča pod jezo.

Na reki Muri pa imamo seveda več že obstoječih problematik, ki jih je potrebno celovito obravnavati, medtem ko govorimo o poglobljanju struge in posledično upadanju nivoja podtalnice, je ob tem nujno potrebno izpostaviti problematiko onesnaženosti podtalnih voda apaškega polja, ki ležijo v naši neposredni bližini, onesnaženje je bilo povzročeno s strani intenzivnega kmetijstva in uporabe pesticidov, ki so jih pršili z letali za povečanje pridelkov. Tako je podtalnica v celotni apaški nižini onesnažena z nitrati, torej nepitna. Pred osnovne pravice prebivalcev regije, torej pravice po pitni vodi, je bil postavljen ekonomski interes kmetijske pridelave. Posledice te odločitve so jasno občutne tudi danes in po ocenah strokovnjakov bo sanacija podtalnice trajala od 60 pa do 200 let, toliko časa je potrebno za popolno zamenjavo in očiščenje vode. To velja seveda za sedanje stanje, ko je Mura neposredno povezana z podtalnico in nariva vodo v notranjost polja. V primeru akumulacij bo ta izmenjava bistveno zmanjšana. Potrebno je omeniti tudi, da Mura teče skozi avstrijsko štajersko, kjer se onesnaži z težkimi kovinami, ki se pa v akumulacijah nato odlagajo, posredno onesnažujejo podtalnico in degradirajo okolje. To se bo dogajalo tudi pri nas in posledice bomo čutili mi. Potrebno se je vprašati ali bomo zastavili intaktno okolje, ki je bilo v mednarodnih krogih prepoznano za edinstveno in vredno ščitenja (Natura 2000 in Biosferni park, ponekod vodovarstveno območje) in nudi nam in našim zanamcem mnoge priložnosti, ne samo v smislu turističnih potencialov pač pa tudi naravne in kulturne dediščine, ki je še posebej v naši občini bila do sedaj neraziskana in predstavlja tudi enega od strateških ciljev naše občine.

Reka Mura nudi številčne priložnosti, ki jih v preteklosti morda nismo znali dobro z vzajemnimi učinki izkoristiti, rad bi vam predstavil samo nekaj zadnjih odkritij in spoznanj, ki obetajo velik potencial:

- Vidra, Bober (ki sta drugod umetno naseljena)
- Naravna dediščina reke Mure (Ribe 64 vrst, trije raki, piškur, meduza), dodajam, da živi v Soči 24 vrst, zgodbo o razvoju turizma v Bohinju pa vsi poznamo
- Ledenica Ceršak, podzemni tunnelski sistem tik ob Muri
- Zlatokopstvo
- Paleontologija - odkrito miocensko obdobje na Tratah (12. Mio. let) v strugi reke
- Badlandi - clifi
- Halstatska, keltska, prazgodovinska kultura na območju Šentilja
- Plovnost reke Mure kot enormen turistični potencial
- Prekomejno povezovanje, preko nam skupnih vsebin.

Seveda lahko ob vsem povedanem rečemo, saj ne gre za našo občino, upoštevati pa je potrebno, da so stvari na področju naravne dediščine, biotske pestrosti neločljivo povezane, izgradnja hidroelektrarne Hrastje - Mota, pomeni za nas konec migracij rib, konec najdaljše plovne poti v Evropi, ki meri od Ceršaka pa do Črnega Morja 1100 km in konec možnosti razvoja občine s potencialom reke Mure kot priložnosti, to je zapisano tudi že v izhodiščih za pripravo okoljskega poročila za izgradnjo HE Hrastje - Mota.

Ob tem bi dodal, da je bilo okolje SV Slovenije že v preteklosti bolj obremenjeno, kot preostali del države (težka industrija mb, agresivno kmetijstvo pomurje, vinarstvo Slovenske gorice - pesticidi), sedaj smo ponovno na prelomni točki, del države v kateri živimo še posebej občuti posledice ekonomske krize, ki je nismo zagrešili ljudje, pač pa politiki in če bomo prodali naš življenjski prostor za voljo dobičkov posameznikov bomo prodali zadnje, kar je dejansko našega – intaktno okolje, ki omogoča preživetje tudi v drugačnih okoliščinah.

Vse premalo se zavedamo, da smo ljudje del narave, da iz nje izhajamo. Da narava ni neskončen in večni vir bogastva, ampak da je s tem bogastvom treba ravnati premišljeno in previdno, kajti brez njega človeštvo ne bo moglo obstati. Brezbrižno onesnaževanje je posledica odnosa, kjer človek naravo jemlje ne kot svoje orodje, do katerega ima dober gospodar skrben in spoštljiv odnos pač pa celo kot svojega sužnja, ki ga lahko do konca iztisne, ker ga bo pač lahko kadarkoli zamenjal z drugim. Mi pa ne smemo pozabiti, da narava ni naš suženj, pač pa je le naša gostiteljica, ki bi se ji za njeno gostoljubje morali zahvaliti, ne pa da jo blatimo. Sodobni človek, ki je iz narave pobegnil v tovarne in pisarne pod umetno svetlobo, v prostem času v virtualne svetove televizijskih programov in internetnih zabavišč, se je znašel v krizi identitete. Izgubljeni posameznik, ki ne ve, od kod prihaja in kam gre, svoje bistvo vse bolj išče tudi v naravi in v pristnem stiku z njo. Zavedati se moramo, da smo ljudje smo del narave in da brez nje ne moremo obstati. Če bomo dopustili, da ozki interesi kapitala, za katerim se skriva korist peščice ljudi, našo čisto in bogato Muro ponovno onesnažijo in opustošijo, smo izgubili še eno bitko. Reka je naše skupno bogastvo in naša dediščina, ki smo jo dolžni obraniti, da bi jo neokrnjeno kot vodnjak življenja prenesli zanamcem.

HE - Da ali Ne? Ob dejstvu, da je to Natura 2000 območje, kar pomeni del evropskega ekološkega omrežja na katerih je potrebno ohranjati ugodno stanje vrst in habitatnih tipov, je razmišljanje o gradnji HE popolnoma v nasprotju z ohranjanjem ugodnega stanja in pomeni popolno preobrazbo prostora. Predstavlja močan in nepovraten učinek na vodni in obvodni prostor ter na živo in neživo naravo. Vodni prebivalci se zamenjajo, reka spremeni svojo podobo in čez nekaj let se prvotnega prostora in njihovih prebivalcev spominjajo le še tisti, ki so z reko živeli in jo opazovali. Tako močan poseg, kot je izgradnja HE, ki istočasno predstavlja tudi neposredno poseganje v vodni prostor, nikakor ne sme biti izveden brez predhodnega poznavanja tako območja posega kot tudi načina oziroma tipa posega ter posledic, ki jih prinaša (Dr. Meta Povž)